

İSLAM ve EZELİ HİKMET

Frithjof Schuon

Derleyen: İzzet Erş

Mutlak'ın kurtarıcı Tezahürü ya Hakikat'tir ya da Huzur'dur; ama hiçbir zaman bunlardan sadece biri değildir.

Bir dinden diğerine geçmek demek, sadece kavramları ve manevî vasıtaları değiştirmek değil, aynı zamanda bir duygular setinden diğerine geçmek demektir.

İslâm'daki Kelime-i Şahadet metafiziksel olarak Gerçek ile Hayal olan veya Mutlak ile İzafî olanın ayrımını hedefler.

İzafî olanın kendisini Mutlak'la birleştiren bu *özelliğe* sahip olabilmesi –çünkü Evren, nihaî bir dualizm temelinde var olamaz– onun Mutlak'ta önceden düşünölmüş olmasını gerektirir. Yani *Mâyâ'*nın kaynağı *Âtmâ'*dadır; aksi takdirde Tanrı ile dünya arasındaki ayrımı anlamak mümkün olamazdı. Bu nedenledir ki, bir bütün olarak Mahlûkat bir yanda Tanrı'dan ayrı bir şey iken öte yanda O'nun bir tecellisi yani “ilâhî bir veche”sidir.

Mutlak'ın bir tezahürü de Logos yani Peygamber'dir; bir diğeri Kalp yani batınî hikmet ve tecellînin yeridir.

Nirvana Buda'yı yok etmedi, onu ölümsüzleştirdi; aksi takdirde Logos'un beşerî bir tezahüründen bahsetmenin olanağı olmazdı.

Bütün bunlar, dünyevî *Mâyâ'*yı aşmanın üç temel yolu olduğunu söylemekle aynı anlama gelir. İlk olarak, egonun nedamete neden olan yönünün bastırılması; ikinci olarak haris enerjinin semavî müziğe dönüştürölmesi ve üçüncü olarak, illüzyonu küle çeviren ve onu aslına irca eden entelektüel nüfuz gelir.

İslâm, “Seçilmiş İnsanlar” ve “İnsan-Tanrı” kavramlarını, küllî Hakikat dengesini yeniden kuracak metafiziksel bir bağlamda kabule hazırdır; ama bu bağlam Hıristiyan ve Yahudilere perspektiflerinin oradan kalkması olarak görünecektir.

Diyalektik yalın bir mantık meselesi olmayıp aynı zamanda doğru sözü bulma yeteneğidir. Bu iki şeyde temel kurallar ve deneyimler gerektirir.

Saf ve yalın hakikat açısından aşırı ve önemsiz gibi görünen bu ahlâkiyat somut beşerî gerçeklik bağlamında göröldüğünde faydalı ve hattâ kaçınılmazdır.

İman ile rasyonel kesinlik arasındaki hakikati, hakikat sevgisi ve hakikat fiiliyle yerine getirme iradesiyle birleştirmesidir. Dolayısıyla iman sadece zihindeki bir kesinlik olmayıp varlığımızın her noktasına nüfuz eden bir niteliktir.

Ahlâk veya iman netice vermiyorsa bunun sebebi aklın kendi tabiatına uygun davranmamasıdır.

Faziletin zıddı rezilettir; rezilet ise ya faziletin eksikliği veya yokluğudur.

İbnî Arabî: *“Peygamberler, somut bir dil kullanırlar, çünkü bir topluluğa hitap ederler ve çünkü bir topluluğa hitap ederler ve çünkü bilge kişilerin duyduklarını anlayacaklarına güvenirler. Eğer şekillere başvurarak konuşuyorlarsa bunu sıradan insanlar için yapmaktadırlar; ve doğru anlayan insanların sezgi düzeylerini bilirler. Bu yüzden Hz. Peygamber kendisine diğerlerinden daha yakın olan birtakım insanlara hiçbir şey vermediğini söylemiştir. Dolayısıyla, Hz. Peygamber zayıf tabiatlı ve hırslarına mağlup olan insanlara hitap etmiştir.”*

Sadece bir fazilet, bir velilik vardır, o da samimiyettir.

Hz. Ali, savaş meydanında fiziksel bir kahramanlık ile dünyevî şeylerden tamamen bağımsız bir kutsallığı temsil eder; o, Bhagavat-gitâ'nın öğrettiği *duygusuz ve kavgacı hikmetin* cisimleşmiş halidir. O bir devlet adamı değildir; kılıç kullanır, ama strateji ve diplomasiyi değil. Saflığından dolayı tedbirsizdir ve dünyaya değer vermediği için kararsızdır. Bu nedenlerdir ki, kendisinin halife olarak seçileceği zaman bile kendisini destekleyenleri sevk ve idare etmemiştir.

Hz. Muhammed, sadece kılıcıyla günlük savaşlar kazanan değil, anı zamanda dehasıyla bin yıllık bir imparatorluğun da temelini atan bir devlet adamıydı.

Hz. Ali, savaş meydanında bile teolojik öğretilerden ve karmaşık manevî emirlerden vazgeçmeye hazırды.

Şiilik, *“İslâmî bir Hıristiyanlıktır.”*

Her insanın kalbinde içkin olarak bulunmasına rağmen sadece bilge ve azizlerde faal hale gelen Saf Akıl değişik derece ve tarzlarda ilahî *Logos*'un bir ışığı olup yanılmaktan beridir.

Allah'ın sünneti, insanlara gönderilen Allah'ın amel ilkeleridir. Ama gelenek, bu sözcüğü Muhammed'in söz, davranış ve tarzları için kullanılagelmiştir.

Muayyen bir Sünnetin bu yatay ve kolektif karakteri onun bir tür *mâyâ* veyahut *upâya* olduğu, yani hem bir destek hem de bir engel olabileceği ve bu yüzden sıradan mü'min için olmasa bile *salik* için bir şirk haline geleceği fikrini tazammun eder.

Hz. Muhammed'in Hz. İsa da dahil diğer tüm peygamberlerden aslen iyi olduğuna dair dinî bir yanılsama bulunmaktadır; bu yanlış görüş Peygamber'i taklit etmeyi hedef edinir.

Sünnet topluma zararlı olmadığı müddetçe Müslüman kardeşinin hatalarını gizlemeyi tavsiye eder; ama bu kardeşin hususî olarak uyarılmasını da emreder. Yine edep

başkalarını etkileme riski taşıyan hata ve yanlışların halk içinde kötülenmesini de engellememelidir.

Celeddin Rumî: “Ben ne Hıristiyan, ne Yahudi, ne Zerdüş, ne de Müslümanım. Ben ne Doğuluyum, ne Batılıyım; ne karalıyım ne de denizliyim... İkilîği bir kenara bıraktım, iki dünyanın bir olduğunu gördüm. Bir’i arıyorum, Bir’i biliyorum, Bir’i görüyorum ve Bir’e ibadet ediyorum. O, İlk’tir, Son’dur, Zahir’dır, Batın’dır...”

“Sadece Tanrı’nın bilebileceğini” iddia eder ama bunu keyfî bir tarzda yani *ab extra* olarak yapar. Ama bu öğretiyi unutmaktadır ki eğer sadece düşünen Tanrı ise O, bizde ve saf akıl veya ilhamda da düşünür. Sıradan insan için yüksek hakikatların kabulü iradeden geçtiğinden şoka maruz kalacak olan iradedir. Bu ezici ve kutsal şoku meydana getiren de kör Kadir-i Mutlakçılıktır. İkincil kaynakların inkârı nasıl dünyayı ancak her an yenilenen İlahî İrade mücizesinin birarada tutabileceği zamansal ve mekânsal, aklî ve ahlâkî mantığın inkârı da aklımızı ancak Vahy’in doldurabileceği bir boşluğa dönüştürür.

İlahî Zorunluluk özgürlüktür ve İlahî Özgürlük de zorunludur; Tanrı, Mahiyeti tarafından sınırlandırılmadığı gibi Özgürlüğünden de vazgeçemez.

İmkân, köken itibarıyla potansiyel, yaygın neticeleri itibarıyla sınırsızlıktır; Tanrı “*Kadir-i Mutlaktır.*”

Kötülük, mahlûkatın bir neticesi ve Kadir-i Mutlak’ın *mahiyetinin bir gereğidir.*

Bir ses, bir kelime, bir gürültü, işitilebilir; ama sessizlik de tecrübe edilebilir ve bu yüzden de bir imkândır; ama bu, sınırlayıcı bir imkân olduğundan gerçekte imkânsız olan veyahut deca sembolik olarak mümkün olan bir hiçliği (yokluğu) sembolize eden bir imkândır.

Yokluk bir yanda entelektüel bir kavram diğer yanda kozmik bir eğilimdir. Yokluk kavramı, imkânsızlık kavramıyla özdeşdir; yani yokluk küllî imkânsızlıktır.

Merkezdeki ağaç, sentetik yahut birleştirici bilginin ağacıdır; bu bilgi, araz veya fenomenleri Cevher’de yahut Cevher’den geldikleri şekliyle algılar, Yasak ağaç ise ayırıcı bilginin ağacıdır; bu bilgi arazları Cevher’in dışında algılar ve böylece Cevher’i unuttur; sanki arazlar bağımsız cevherlermiş gibi.

Hız. Âdem ile Hız. Havva’nın günahı, zahirî bir hareketten ziyade kendilerini İlahî Merkez’in dışına yerleştirip bilme ve isteme fiillerinde obje ile süjeyi birbirinden ayırarak pratikte kendilerini Tanrı’dan ayırmakta yatmaktadır.

Hız. Âdem’de ahlâkî meleke var idiye Hız. Âdem onu uygulayacaktır; ayrıca “neyin kötü neyin iyi olduğuna karar vermek” ifadesi bu meleke olmaksızın bir anlam ifade etmez. İlahî bir özelliği gasbetmek değil, beşerî bir melekeyi ihlâl etmektir.

Hiçbir şey mutlak anlamda Tanrı’ya zıt olamaz; çünkü var olan hiçbir şey İlahî İmkân’ın dışına çıkamaz. Bu yüzden görünüşteki zıtlık sembolik ve geçicidir.

Varlık, Bilinç ve Mutluluk (*Sat, Chit ve Ananda*). Gerçeklikte tek bir Özne ve tek bir Nesne olduğu gibi tek bir Saadet bulunmaktadır. Üç kutup Mutlak'ta birleşir ve Mutlak, İzafiyet haline geldiğinde ayrışırlar; bu da *Mâyâ*'nın esrarına göre vuku bulur. Bu düşünün son safhası özne, nesne ve tecrübe şeklindeki ayrışmadır. Tüm varlığımız hayalî bir tarzda bu üç unsurdan –Nesne, Özne, Saadet– örülmüştür.

Frithjof Schuon, *İslam ve Ezeli Hikmet*, İz Yayıncılık